

YAĞCI VE SARGIN/TÜRKİYE DAVASI

(6/1994/453/533-534)

Strazburg

8 Haziran 1995

USULİ İŞLEMLER

1. Dava, Sözleşme'nin 32. Maddesi'nin 1. fıkrası ve 47. Maddesinde öngörülen üç aylık süre içinde, 11 Mart 1994 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ("Komisyon") tarafından Mahkememize sunulmuştur. İki Türk vatandaşı olan Sn. Nabi Yağcı ve Sn. Nihat Sargin tarafından 6 Şubat 1990 tarihinde Madde 25 kapsamında Türkiye Cumhuriyeti aleyhine Komisyon'a sunulmuş olan iki başvuruya (No. 16419790 ve 16426/90) dayanmaktadır.

Komisyon'un talebi 44. ve 48. Maddeler ile Türkiye'nin Mahkemenin zorunlu yetkisini tanıdığı bildirgeye (Madde 46) ilişkindir. Talebin amacı davaya ilişkin gerçeklerin, davalı Devlet tarafından Sözleşme'nin 5. Maddesinin 3. fıkrası ve 6. maddesinin 1. fıkrası kapsamındaki yükümlülüklerin ihlal edilip edilmediğine ilişkin bir kararın verilmesidir.

2. Mahkeme A İçtüzüğü'nün 33. Maddesi, (d) fıkrası uyarınca yapılmış olan soruşturmaya cevaben başvuranlar adli takibata katılmak istediklerini belirtmişler ve kendilerini temsil edecek avukatları vekil tayin etmişlerdir.

3. Oluşturulan Heyet res'en seçilmiş bulunan Türk uyruklu Sn. F. Gölcüklü (Sözleşme'nin 43. Maddesi) ile Mahkeme Başkanı Sn. R. Ryssdal'ı (İçtüzük 21, 3. Fıkrası) katılımını da içermiştir. 24 Mart 1994 tarihinde Katibin huzurunda ismen Sn. R. Bernhardt, Sn. Thor Vilhjalmsson, Sn. L.-E. Pettiti, Sn. R. MacDonald, Sn. J. De Meyer, Sn. I. Foighel ve Sn. B. Repik olmak üzere diğer yedi üyenin adını kura ile belirlemiştir (Sözleşmenin 43. Maddesi ve İçtüzük 21, Fıkra 4 uyarınca).

4. Heyetin Başkanı sıfatıyla (İçtüzük 21, 5. Fıkrası) ve Sekreter aracılığıyla hareket eden Sn. Ryssdal Türk Hükümeti ("Hükümet") temsilcisi, başvuruların avukatları ve Komisyon Delegeesi ile yargılama sürecinin organizasyonu konusunda temasa geçmiştir (İçtüzük 37, 1. Fıkrası ve İçtüzük 38). Bunun sonucunda gönderilen talebe ilişkin olarak Sekreter başvurular ile Hükümetin görüşlerini sırasıyla 19 ve 28 Temmuz 1994 tarihlerinde almıştır. Komisyon Delegeesi herhangi bir yazılı mütalaa

sunmamıştır.

5. 8 Kasım 1994 tarihinde Komisyon, Başkan'ın talimatı üzerine Başkan tarafından istenmiş olan takibata ilişkin dosyayı sunmuştur.

6. Başvuranlar ve avukatlarına Türkçe dilini kullanma yetkisi veren (İçtüzük 27, 3. fıkra) Başkanın kararına uygun olarak duruşma 25 Ekim 1994 tarihinde Strazburg İnsan Hakları Mahkemesinde gerçekleştirilmiştir. Mahkeme duruşma öncesinde bir hazırlık toplantısı yapmıştır.

Mahkeme huzurunda hazır bulunanlar:

- (a) **Hükümet adına**
Sn. A. M. Özman Yetkili Ajan,
Bayan D. Akçay Danışman;
- (b) **Komisyon adına**
Bayan J. Liddy Delege;
- (c) **Başvuru sahipleri adına**
Sn. E. Sansal Avukatlar.
Sn. G. Dinç,

Mahkeme anılanların beyanlarını dinlemiştir.

DAVA ESASLARI

-

I. Dava Konusu Olaylar

-

7. Bir gazeteci olan Bay Yağcı ile bir doktor olan Bay Sargın sırasıyla Türkiye İşçi Partisi ve Türkiye Komünist Partisi genel sekreterleri idiler. Ekim 1987 tarihinde Brüksel'deki bir basın toplantısında Türkiye Birleşik Komünist Partisini (TBKP) kurmak ve kanunlar dahilinde organizasyon ve siyasi faaliyetlerini geliştirmek için Türkiye'ye

dönme niyetlerini açıklamışlardır.

8. 18 Kasım 1987 tarihinde Ankara'ya geldiklerinde uçaktan inerken yakalanarak polis tarafından gözaltına alınmışlardır. 4 Aralık tarihinde Cumhuriyet Savcılığı mahkemeye çıkarılmak üzere tutuklanmaları için Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesine başvurmuştur. 5 Aralıkta Mahkeme hakimi kuvvetli suç unsuru delili gerekçesiyle ve sanıkların dinlenmesi neticesinde bu yönde bir karar vermiştir. Savcı, amacı, belli bir sosyal zümre hakimiyetinin kurulması ve bu yönde propaganda yapılması ve anayasa tarafından güvence altına alınmış hakların yok edilmesi; halk arasında düşmanlık ve nefretin teşvik edilmesi ve Türkiye Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanı ve Hükümeti'nin itibarının zedelenmesine yönelik hareketler (Türk Ceza Kanunu'nun 140, 141/1, 142/1-6, 142/3-6, 158, 159, 311 ve 312. maddeleri) olan bir örgütün liderliğini yapanları suçlamıştır. Bu suçlar ayrıca Hükümet'in otoritesine karşı bir saldırı olarak da nitelendirilmiş ve ciddi suçlar olarak sınıflandırılmıştır.

9. 10 Aralık 1987 tarihinde başvuruların avukatları karara karşı çıkmış ancak, bu karar 16 Aralık tarihinde Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından oybirliği ile onanmıştır.

10. 11 Mart 1988 tarihinde savcılık Sn. Yağcı ve Sn. Sargın'ın yanı sıra 14 kişi hakkında takibat başlatmıştır.

11. Yargılamaya 8 Haziran 1988 tarihinde başlanmış ve 48 duruşma yapılmıştır. Dava dosyası 40 dosyadan oluşmuştur. Davalılar duruşma öncesinde veya seyrinde atanmış olan 400 avukat tarafından temsil edilmiştir.

12. İlk iki duruşma, 299 sayfadan oluşan iddianamenin okunması ile tamamlanmıştır. Müteakibinde, 6 duruşma (4 Temmuz – 24 Ağustos) Mahkeme tarafından başvuruların sorgulanması ve dinlenmesine ayrılmıştır. Bu süreç, dosya içeriği ile dava konusu suçların özü ile birlikte davalıların tutuklu kalması için Mahkeme tarafından yeterli sebep olarak addedilmiştir.

13. 29 Ağustos 1988 tarihli duruşmada başvurulardan birinin avukatı, ilgililerin şartlı tahliyesi için ilk başvuruyu yapmıştır. Anılan avukat tarafından müteakip gerekçeler sunulmuştur. Müvekkillerinin göz altında kaldıkları süre de dahil olmak üzere, dokuz buçuk ay tutuklu kaldıklarını belirtmiştir; Bay Yağcı ve Bay Sargın aleyhine yapılan suçlamaların tahliye edilmeleri halinde kaçma ihtimalini yaratmasına rağmen bu ihtimal, başvuruların partilerinin bir yasal statüye kavuşturulması için Türkiye'ye döneceklerine ilişkin açıklamaları ile ortadan kaldırıldığını; ve başvuruların iktidardaki rejim ile olan siyasi görüş farklılıklarının Hükümet ve Devlet idaresine karşı bir saldırı

olarak nitelendirilmeyeceğini belirtmiştir.

Mahkeme, 5 Aralık 1987 tarihli (bakınız yukarıdaki 8. madde) talebin geçerliliğini koruduğu gerekçesiyle başvuruyu reddetmiştir.

14. 21 Eylül 1988 tarihinde bir başka başvuruların temsilcileri tarafından başvuru yenilenmiş ve dosya muhteviyatı, suçlamaların niteliği ve ilgili taleplerede belirtilen gerekçeler sebebiyle Mahkeme tarafından aynı günde reddedilmiştir.

15. 14 Ekim ve 4 Kasım 1988 tarihlerinde Devlet Güvenlik Mahkemesi, dosya muhteviyatı nedeniyle Bay Yağcı ve Bay. Sargın'ın tutukluluk hallerinin devamına karar vermiştir. Ayrıca, duruşmalarda yaşanan organizasyon sorunlarını duruşmaya çok sayıda insanın katılmak istemesine bağlamıştır. Avukatlar, yargılama esnasında uygulanan güvenlik önlemlerinin kaldırılması için mahkeme salonunu terk etmişlerdir.

16. Başvuranların avukatlarından birisi tarafından 2 Aralık 1988 tarihinde yeni bir şartlı tahliye başvurusu yapılmıştır. Bu, bir komünist partinin kurulmasına izin verilmesi için yasama değişikliğini savunan üst düzey politikacılar ve hakimlerin açıklamalarına özel bir önem verilmesini sağlamıştır. Duruşma sonrasında mahkeme dosya muhteviyatını gerekçe göstererek başvuruyu reddetmiştir.

30 Aralık tarihinde Bay Sargın'ın benzer bir başvurusu, 27 Ocak, 22 Şubat, 24 Mart, 21 Nisan ve 18 Mayıs 1989 tarihlerinde avukat aracılığıyla yapılan diğer başvurularla benzer bir tutum sergilemiştir. Başvuruların geri çevrilme nedeni her zaman aynı olmuştur: suçlamaların nitelikleri, dosya muhteviyatı, tutukluluk süresi ve delillerin değişmemesi.

17. 21 Nisan 1989 tarihinde yapılan on sekizinci duruşmada, Mahkeme başvuruların avukatının istemine uygun olarak delilleri içeren evrakların okunmasını istemiştir.

18. 3 Temmuz 1989 tarihinde yapılan bir başka tahliye talebinde başvuru sahiplerinin avukatı Sözleşme'yi gerekçe göstermiştir. Türk Ceza Kanununun 141 ve 142. maddelerinin Sözleşme hükümleri ile çeliştiğini ve özetle yürürlükten kaldırılması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Mahkeme dosya muhteviyatı, tutuklama tarihi ve ilgili nedenler gerekçesi ile başvuruyu reddetmiştir.

19. Bay Yağcı tarafından 2 Ağustos 1989 tarihinde yapılan benzer bir başvuru

da aynı başarısızlığa uğramıştır. Sn. Yağcı kararların mükerrer olduğu konusunda mahkemeye eleştirmiş ve bunlar için daha ayrıntılı nedenler gösterilmesini istemiştir. Ayrıca duruşmalar arasındaki bir aylık sürenin kendisinin tutukluluk halinin uzamasına neden olduğunu belirtmiştir. Mahkeme kendisinin tahliye edilmesini gerektirecek herhangi bir gelişmenin olmadığı yönünde karar vermiştir.

20. 25 Ağustos ve 18 Eylül 1989 tarihlerinde Devlet Güvenlik Mahkemesi benzer iki diğer başvuruyu reddetmiş ve buna ilişkin gerekçeler de aynı olmuştur.

21. 18 Ekim 1989 tarihinde başvuruların avukatları Sözleşmenin 5. Maddesinin 3. Fıkrası ve 6. Maddesinin 1. Fıkrasında belirtilen "makul süre" kavramını gündeme getirerek, müvekkillerinin tutukluk süresinin anılan hükümleri ihlal ettiğini belirtmiştir. Tahliyelerine ilişkin başvurularının reddedilmesine ilişkin olarak Mahkemece gösterilen nedenlerin sürekli tekrarlandığı konusunu öne sürmüştür. Mahkeme, yine suçların niteliği ve doysa muhteviyatına dayanarak tutukluluk halinin devam etmesine karar vermiştir.

22. 17 Kasım 1989 tarihli duruşmada sunulan bir tahliye talebinde Sözleşmenin Türk kanunlarına doğrudan uygulanabilirliği tekrar vurgulanmış; ancak Devlet Güvenlik Mahkemesi bu başvuruyu, 15 Aralık 1989 ve 6 Nisan 1990 tarihlerinde yapılan diğer talepler ile reddetmiştir.

8 Şubat 1990 tarihinde mahkeme davanın diğer davalar ile birleştirilme ihtimalini incelemiş ve 9 Martta delillerin okunmasına devam edilmiştir. Her iki duruşmada başvuru sahiplerinin tutukluluk hallerinin devamı re'sen kararlaştırılmıştır.

23. Bay Yağcı ve Bay Sargın sonunda 4 Mayıs 1990 tarihinde, ülkeden ayrılma maddelerini kaydıyla serbest bırakılmıştır. Devlet Güvenlik Mahkemesi oybirliği ile başvuru sahiplerine ilişkin iddianamelere dayanak teşkil eden Kanunlarda davalıların menfaatine olabilecek olan mevzuat değişikliklerini dikkate alma kararı almıştır.

24. 11 Eylül 1990 tarihinde, Mahkeme, Türkiye Komünist Partisinin kapatılmasına ilişkin Anayasa Mahkemesine sunulan davanın sonucunun beklenmesi için kararın ertelenmesine yönelik 11 Temmuz 1990 tarihinde yapılan başvuruyu reddetmiştir.

25. Türk Ceza Kanunu'nun 141, 142 ve 143. Maddelerini yürürlükten kaldıran Terörle Mücadele Yasasının 10 Haziran 1991 tarihinde yürürlüğe girmesi üzerine Mahkeme, anılan hükümlere ilişkin delillerin okunmasını durdurarak diğer suçlamalara ilişkin delillerin okunmasını kararlaştırmıştır. Bu süreç 10 Temmuz tarihinde kırk beşinci

duruşmada sona ermiştir.

26. 26 Temmuz 1991 tarihinde savcı kapanış konuşmasıyla iddianamenin okunmasını tamamlamış ve 26 Ağustos tarihinde başvuru sahipleri savunmalarını sunmuştur.

27. 9 Ekim 1991 tarihinde Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi, Ceza Kanunu'nun 140, 141 ve 142. maddelerinin yürürlükten kaldırılmış olması gerekçesiyle bu maddeler kapsamında iddia edilen suçlamalar ile 311. ve 312. madde uyarınca yapılan nefreti teşvik suçlamalarından Sn. Yağcı ve Sn. Sargın'ın beraatına karar vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanı ve Hükümeti'nin şahsiyetine ilişkin saldırılar konusunda görevsizlik kararı vererek ilgili suçlamaları Ankara Altıncı Ceza Mahkemesine sevk etmiştir.

28. 27 Ocak 1992 tarihinde anılan mahkeme görevsizlik kararı vererek, davayı Ankara İkinci Ceza Mahkemesine sevk etmiş ve bu mahkeme de 9 Temmuz 1992 tarihinde başvuranların beraatına karar vermiştir. 16 Temmuzda kesinleşen bu karar aleyhine temyiz talep edilmemiştir.

II. İlgili İç Hukuk

-

A. Anayasa

-

29. Anayasa'nın 19. Maddesinin 7. fıkrası şu şekildedir:

“Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.”

B. Ceza Kanunu

30. İlgili tarihte yürürlükte olan Ceza Kanunu hükümleri şu şekildedir:

Madde 140

“Devletin hariçteki itibar veya nüfuzunu kıracak şekilde devletin dahili vaziyeti hakkında yabancı bir memlekette asılsız, mübalağalı veya maksadı mahsusa müstenit havadis veya haberler neşreden veya milli menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunan vatandaş beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapse konur.”

Madde 141

“Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeye veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmaya veya memleket içinde müesses iktisadi veya sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmeye matuf cemiyetleri her ne suret ve nam altında olursa olsun kurmaya tevessül edenler veya kuranlar veya bunların faaliyetlerini tanzim veya sevk ve idare edenler veya bu hususlarda yol gösterenler sekiz yıldan on beş yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Bu kabil cemiyetlerin bir kaçını veya hepsini sevk ve idare edenler hakkında ölüm cezası hükmolunur.”

Madde 142

“Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak yahut memleket içinde müesses iktisadi veya sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmek veya devlet siyasi ve hukuki nizamlarını topyekün yok etmek için her ne suretle olursa olsun propaganda yapan kimse beş yıldan on yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır.

...

Anayasanın tanıdığı kamu haklarını ırk mülahazasıyla kısmen veya tamamen kaldırmayı hedef tutan veya milli duyguları yok etmek veya zayıflatmak için her ne suretle olursa olsun propaganda yapan kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı fiili övenler, birinci ve ikinci fıkralarda yazılı hallerde beş yıla kadar ağır hapis ve üçüncü fıkrada yazılı halde altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı fiilleri 141'inci maddenin 6'ncı fıkrasında yazılı kimseler arasında veya aynı fıkrada tarih edilen yerler için işleyenlere verilecek ceza üçte bir nispetinde artırılır.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı filler neşir vasıtası ile işlendiği takdirde verilecek ceza

yarı nispetinde artırılır."

Madde 158

"Reisicumhura muvacehesinde hakaret ve sövme fiillerini işleyenler üç seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır.

Hakaret ve sövme Reisicumhurun gıyabında vaki olmuş ise faili, bir seneden üç seneye kadar hapis olunur. Reisicumhurun ismi sarahaten zikredilmeyerek ima veya telmih suretiyle vaki olsa bile mahiyeti itibarıyla Reisicumhura matufiyetinde tereddüt edilmeyecek derecede karineler varsa tecavüz sarahaten vuku bulmuş addolunur.

Suçun, neşir vasıtalarından biri ile işlenmesi halinde ceza üçte birden yarıya kadar artırılır."

Madde 159

"Türklüğü, Cumhuriyeti, Büyük Millet Meclisini, Hükümetin manevi şahsiyetini, Bakanlıklar, Devletin askeri veya emniyet muhafaza kuvvetlerini veya Adliyenin manevi şahsiyetini alenen tahrik ve tezyif edenler bir seneden altı seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Birinci fıkrada beyan olunan cürümlerin irtikabında muhatap sarahaten zikredilmemiş olsa bile onlara matufiyetinde tereddüt edilmeyecek derecede karineler varsa tecavüz sarahaten vuku bulmuş addolunur.

Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına veya Büyük Millet Meclisi Kararlarına alenen sövenler 15 günden 6 aya kadar hapis ve 100 liradan 500 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Türklüğü tahkir yabancı memlekette bir Türk tarafından işlenirse verilecek ceza üçte birden yarıya kadar artırılır."

Madde 311

"Bir suçun işlenmesini aleni olarak tahrik eden kimse aşağıda yazılı şekillerde cezalandırılır.

Eğer tahrik ettiği cürümün cezası muvakkat ağır hapsin üstünde bir ceza ise üç yıldan beş yıla kadar ağır hapis;

Muvakkat ağır hapis veya hapis cezasını müstelzim ise fiilin nevine göre üç aydan üç yıla kadar hapis;

Sair hallerde bin liradan beş bin liraya kadar ağır para cezası, tahrik, her türlü kitle haberleşme araçları, ses kayıt bantları, plak, film, gazete, mecmua ile veya sair basın aletleriyle veya elle yazılıp çoğaltılarak yayınlanan veya dağıtılan yazılar ile ya da umumi yerlerde levha ve ilan asmak suretiyle olursa, yukarıdaki bentler uyarınca suçlu hakkında tayin olunacak ağır hapis ve hapis cezaları bir misli artırılır. Para cezası hükmolunacak hallerde bu ceza suçun nevine göre ikibinbeşyüz liradan onbin liraya kadar ağır para cezası olmak üzere tayin olunur.

Yukarda 2 ve 3 sayılı bentlerde beyan olunan hallerde ceza tahrik olunan suç için muayyen olan cezanın en yukarı haddini geçemez.

Aleni tahrik neticesi olarak istenilen suç işlenir veya suçun icrasına teşebbüs edilirse tahrikçiler, asıl suçlular ile aynı derecede ceza görürler."

Madde 312

"Kanunun cürüm saydığı bir fiili açıkça öven veya savunan veya halkı kanuna itaatsizliğe tahrik eden veya halk içindeki farklı sınıflar arasında kini, umumun emniyeti için tehlikeli olabilecek bir şekilde tahrik eden kimse üç aydan bir yıla kadar hapis ve 50 Liradan ila 500 Liraya kadar ağır para cezasına mahkum olur.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçları neşriyat vasıtası ile işleyenlere verilecek cezalar bir misli artırılır."

C. Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu

-

31. İlgili tarihte yürürlükte olan Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu hükümleri şu şekildedir:

Madde 112

"Hazırlık tahkikatı sırasında sanığın tutukevinde bulunduğu müddetçe ve en geç otuzar günlük süreler içerisinde tutukluluk halinin devamının gerekip gerekmeyeceği Cumhuriyet savcısının talebi üzerine sulh hakimi tarafından incelenir.

Tutukluluk halinin incelenmesi yukarıdaki fıkrada öngörülen süre içinde sanık tarafından da istenebilir.

Mahkeme, tutukevinde bulunan sanığın duruşmasında, tutukluluk halinin devamının gerekip gerekmeyeceğini her celse veya şartların gerçekleştiğinde celse arasında re'sen kararlaştırılır.”

Madde 219

Duruşma, hükme iştirak edeceklerin huzur ile ara vermeksizin cereyan eder.

...”

Madde 222

“Duruşmaya zaruret olmadıkça sekiz günden fazla ara verilemez. Tutuklu işlerde zaruret olsa dahi bu süre otuz günü geçemez.”

Madde 299

“Bu mahkemenin (Ağır Ceza Mahkemesi) karar ve emirlerine ilişkin itirazlar en yakın Ağır Ceza mahkemesi tarafından incelenir....”

-

KOMİSYON HUZURUNDA YAPILAN TAKİBAT

-

32. Bay Yağcı ve Bay Sargın Komisyon'a 6 Şubat 1990 tarihinde başvurmuştur. Yargılanmak üzere tutuklu kaldıkları süre (Sözleşmenin 5. Maddesinin, 3. Fıkrası) ve kendileri aleyhine yapılan cezai takibat (6. Maddenin 1. Fıkrası) konusunda şikayetçi olmuşlardır.

33. Komisyon 16419/90 ve 164/26/90 nolu başvuruların kabul edilebileceğini 10 Temmuz 1993'te ilan etmiştir. 30 Kasım 1993 tarihli raporunda (31. Madde) anılan hükümlerin ihlal edildiğine ilişkin mütalaasını oybirliği ile bildirmiştir. Komisyonun mütalaasının tam metni bu kararın ekinde sunulmuştur.”

HÜKÜMET TARAFINDAN MAHKEMEYE YAPILAN NİHAİ SUNUMLAR

-

34. Hükümet, dilekçesinde Mahkemeden:

“Hem Mahkemenin görev yetkisi, hem de davanın Komisyon ve Mahkeme’de görüşülmesine ilişkin ön itirazlarının”

Alternatif olarak da ... Sözleşmenin 5. Maddesinin 3. fıkrası ile 6. Maddesinin 1. fıkrasını ihlal edilmediğinin” kabulü isteminde bulunmuştur.

HUKUK AÇISINDAN

-

I. Giriş Mütalaası

-

35. Hükümet, mevcut davaya ilişkin savunmalarının ancak Türkiye tarafından Mahkeme'nin zorunlu salahiyetinin tanındığının kısmen veya tamamen tanınması durumunda dikkate alınması gerektiğini bildirmiştir.

Loizidou – Türkiye davasında Hükümet, Sözleşme'nin 46. Maddesi uyarınca 22 Ocak 1990 tarihinde Türkiye tarafından yapılan bildirgenin, içerdiği yer itibarıyla salahiyet (ratione loci) sınırlamasının Mahkeme tarafından geçersiz sayılması durumunda, geçersiz olacağını iddia etmektedir. Mahkeme, 23 Mart 1995 tarihli kararında söz konusu sınırlamayı hükümsüz kabul ederek, anılan bildirgenin kendisine ilişkin yetkiyi kabul eden bir hüküm içerdiği görüşüne varmıştır (Seri A no. 310, s., 98. fıkra).

II. Hükümet'in Ön İtirazları

36. Ana sunumu olarak Hükümet zaman itibarıyla yetkisizlik (ratione temporis), iç hukuk yollarının tüketilmemesi ve mağduriyetin ortadan kalkması gerekçeleriyle davanın kabulüne ilişkin üç itiraz öne sürmüştür.

1. Zaman İtibarıyla Yetkisizlik

37. Hükümet 22 Ocak 1990 tarihinde Türkiye'nin ilgili tarih “sonrasında

meydana gelen olaylara dayalı kararlar da dahil olmak üzere, olaylar ile ilgili başvurularda" Mahkemenin zorunlu yetkisini kabul etmiş olduğunu ve buradaki amacın Sözleşmenin 46. maddesi uyarınca sunulan bildirgenin sunum tarihinden önce meydana gelen olayların Mahkeme kapsamından çıkarılması olduğunu öne sürmüştür. Ayrıca, mevcut davada Mahkemenin zaman itibarıyla yetkisi, niteliği itibarıyla "22 Ocak 1990" tarihi öncesinde meydana gelen olayların" devamı olduğundan Mahkeme'nin zaman itibarıyla yetkisinin dışında olduğunu savunmuştur.

38. Bay Yağcı ve Bay Sargın Mahkemenin Komisyon ile aynı şekilde, tutuklandıkları 16 Kasım 1987 tarihi itibarıyla davaya bakma yetkisine sahip olduğunu savunmuştur. Başka türlü bir hareketin Sözleşme'nin iki kurumu arasında farklı muameleye sebebiyet vereceğini belirtmişlerdir.

39. Komisyon Delegatesi ise, Mahkemenin yetkisinin 22 Ocak 1990 tarihi itibarıyla geçerli olmasının kabul edilmesi halinde bile anılan tarihte başvuru sahiplerinin, iki yıl iki ayı aşkın bir süredir ceza davasında yargılanmak üzere tutuklu oldukları gerçeğinin dikkate alınması gerektiğini bildirmiştir.

40. Sözleşmenin 46. maddesi uyarınca Türkiye'nin sunmuş olduğu bildirgenin metni dikkate alınarak, Mahkeme 22 Ocak 1990 tarihinden önce meydana gelen olaylara ilişkin şikayetlerin görülemeyeceği ve zaman itibarıyla yetkisinin sadece anılan tarihten sonrasını kapsadığı görüşündedir. Ancak Sözleşmenin 5. Maddesinin 3. fıkrası ve 6. maddesinin 1. fıkrasına ilişkin şikayetler incelenirken, yukarıda belirtilen bildirgenin sunuluş tarihindeki yargılama durumu dikkate alınacaktır (bkz. 27 Haziran 1968 tarihli Neumeister – Avusturya kararı, A serisi No. 8, s. 38, Madde 7, ve 25 Temmuz 1987 tarihli Baggetta – İtalya davası, Seri A. No. 119, s. 32, Madde 20).

Bu sebeple Hükümet'in halihazırda mevcut durumların uzantısı olduğu durumlarda 22 Ocak 1990 sonrası olayların yetki dışında bulunduğu yolundaki savunması kabul edilemeyecektir. Anılan tarih itibarıyla Devletin fiil ve ihmallerinin sadece Sözleşme'ye uygun olmakla kalmayıp, şüphesiz olarak aynı zamanda Sözleşme kurumlarının incelemesine tabidir.

2. İç Hukuk Yollarının Tüketilmemesi

41. Hükümet ayrıca – Komisyon huzurunda belirttiği üzere – başvuru sahiplerinin tutuklu kalmalarına ilişkin Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından verilen kararların bozulmasına ilişkin olarak kendilerine Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 299. Maddesi uyarınca sağlanmış olan hakkı kullanmadıklarını iddia ederek, iç hukuk yollarının tüketilmediğini öne sürmüştür.

Ayrıca Sn. Yağcı ve Sn. Sargın'ın takibat sırasında, Anayasanın 19. Maddesinin 7. fıkrasında, tutuklanan kişilere makul bir süre içinde yargılanmayı isteme hakkını veren hükme başvurmadıklarını bildirmiştir.

Son olarak, kanunen veya kanunlara aykırı olarak tutuklanmış olan herkese beraat kararı verilmesi, mahkemeye çıkarılmadan tahliye edilmesi veya hüküm giyip giymemesine bakılmaksızın zararlarını talep etme hakkını veren 7 Mayıs 1964 tarihli kanuna başvurmadıklarını bildirmiştir.

42. İtirazın birinci şikâi ile ilgili olarak Mahkeme – Komisyon ile aynı şekilde – Hükümet tarafından belirtilen çözüm yolunun kuramda olduğu kadar, uygulamada da yeterli olması gerektiği görüşündedir (bakınız, 23 Kasım 1993 tarihli Navarra- Fransa kararı, A Serisi, No. 273-B, s. 27, Madde 24 ilgili hükümleri). Ancak 1958 yılında Temyiz Mahkemesi iki kez, tutuklama kararlarının iptaline ilişkin başvuru hakkını veren, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 299. Maddesinin tutukluluk halinin devamını öngören kararları kapsamadığını belirtmiştir. Hükümet bunun aksine bir emsal davası gösterememiştir.

43. Anayasanın 19. Maddesi ile ilgili olarak Mahkeme, Hükümet'in ne Komisyon huzurunda ne de 25 Ekim 1994 tarihli duruşmada anılan maddenin büyük ölçüde Sözleşmenin 5. Maddesi uyarınca tasarlandığına ilişkin bir itirazda bulunmadıklarını ve başvuru sahipleri tarafından Sözleşmenin 5. maddesinin Devlet Güvenlik Mahkemesinde üç kez gerekçe gösterilmiş olduğunu kaydetmiştir.

44. İtirazın son şikâi ile ilgili olarak Mahkeme, 466 sayılı kanunun beraat kararı verilen tutukluların zararlarına ilişkin durumlara gönderme yaptığını, oysa başvuru sahiplerinin şikâyetlerinin yargılanmak üzere tutuklu kaldıkları sürelerinin uzunluğuna ilişkin olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca, makul bir süre içinde yargılanma veya soruşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakkı, tutukluluğa ilişkin tazminat isteme hakkı ile aynı değildir. Sözleşmenin 5. Maddesinin 3. paragrafı anılan birinci hakkı ve 5. Maddenin 3. paragrafı ikinci hakkı kapsamaktadır. Sonuç olarak itiraz bu noktada dayanaktan yoksundur.

3. Mağduriyetin Ortadan Kalkması

-

45. Son olarak Hükümet 4 Mayıs 1990 tarihi sonrasında serbest bırakılmalarından sonra Bay Yağcı ve Bay Sargın'ın Sözleşme ihlalinden mağdur olduklarını talep etme haklarının ortadan kalktığını savunmuştur. İddia edilen gözaltı ve soruşturma sürelerinin uzunluğu bir şekilde telafi edilmiştir; Devlet Güvenlik Mahkemesi, başvuru sahiplerinin yargılanmasına dayanak teşkil eden ceza hükümlerinde lehte değişikliğe sebep olabilecek kapsamlı yasama reformunu dikkate almıştır; ve yukarıda anılan tarihte Bay Yağcı ve Bay Sargın'ın beraati söz konusu soruşturmanın olası tek sonucu olarak görülmüştür.

46. Mahkeme itirazın Komisyon önünde yapılmadığını ve *estoppel* olması

nedeniyle itirazı reddettiğini belirtmiştir.

III. Sözleşmenin 5. Maddesinin 3. Fıkrasının İhlali İddiası:

47. Bay Yağcı ve Bay Sargın yargılanmak üzere gözaltında buldukları süre hakkında şikayette bulunmuşlardır. Aşağıdaki hükmü öngören 5. Maddenin 3. fıkrasının ihlal edildiği görüşündedirler:

“Bu maddenin 1(c) fıkrasında açıklanan şartlara göre tutuklanan veya gözaltına alınan herkes ... kendisinin makul bir süre içinde muhakeme edilmeye veya adli kovuşturma sırasında serbest bırakılmaya hakkı vardır. Salıverme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminata bağlanabilir.”

48. Hükümet alternatif dahilinde bu görüşe itiraz etmiş, ancak anılan görüş Komisyon tarafından kabul edilmiştir.

A. Dikkate Alınması Gereken Süre

49. Bu kararın 40. paragrafında belirtilen sonuca ilişkin olarak Mahkeme, Mahkemenin zorunlu yetkisinin tanınmış olduğu bildirgenin sunulduğu tarih olan 22 Ocak 1990 tarihinden başvuruların şartlı olarak serbest bırakıldıkları 4 Mayıs 1990 tarihine kadar geçen üç ay ve on üç günlük bir süreyi dikkate alabilecektir (bakınız yukarıda Madde 23). Ancak 22 Ocak 1990 tarihi sonrasında sürdürülen gözaltı durumlarının Sözleşme'nin 5. Maddesinin 3. Fıkrasınca doğrulanıp doğrulanmadığının değerlendirilmesi için Mahkeme, anılan tarihe kadar 16 Kasım 1987 tarihinde (bakınız paragraf 8) gözaltına alınan başvuru sahiplerinin iki yıl iki ay süresince tutuklu kalmış olduklarını dikkate alacaktır.

B. Gözaltı Süresinin Makul Olması

50. Belli bir davada, yargılanmak üzere bekleyen suçlanan bir şahsın gözaltı halinin makul bir süreyi aşmamasını sağlamak, öncelikli olarak ulusal yargı mercilerinin görevidir. Bu bağlamda, varsayılan masumiyet ilkesi, kişisel özgürlüklere saygı kuralından sapma ve serbest bırakılma başvurusunda bunların dikkate alınmaması hususlarını gözönünde bulundurarak, kamu yararına ilişkin gereklerin mevcut olup olmadığı konusundaki tüm hususları incelemelidir. Mahkemenin, bu kararlarda verilen nedenler ve başvuru sahibi tarafından başvurularda belirtilen gerçekler bazında Sözleşmenin 5. Maddesinin 3. fıkrasının ihlal edilip edilmediği konusunda karar vermesi istenmektedir. (bakınız diğer mercilerin yanı sıra 26 Haziran 1991 tarihli Letellier – Fransa kararı, Seri A, No. 207, s. 18, 35).

Tutuklu şahsın bir suç işlemiş olmasına ilişkin makul şüphenin devamı, sürdürülen gözaltı halinin geçerliliği için bir zorunlu koşuldur, ancak belli bir sürenin aşılması durumunda bu yeterli olmamaktadır; bu durumda Mahkeme, adli merciler tarafından öne sürülen gerekçelerin özgürlüğün kısıtlamasını haklı nedene dayandırıp dayandırmadığını incelemelidir (a.g.e. ve bkz. Wemhoff – 27 Haziran 1968 tarihli Almanya kararı, A Serisi, No. 7, ss. 24-25, Fıkra 12, ve 16 Temmuz 1971 tarihli Ringeisen – Avusturya kararı, A Serisi, No. 13, s. 42, Fıkra 104). İlgili gerekçelerin “geçerli” ve yeterli olması durumunda Mahkeme ayrıca ilgili ulusal mercilerin soruşturmanın yürütülmesi aşamasında “özel bir ihtimam” gösterip göstermediğini araştırmalıdır (bkz. 10 Kasım 1969 tarihli Matznetter - Avusturya davası, A Serisi, No. 10, s. 34, 12. Fıkra; 28 Mart 1990 tarihli – Avusturya davası, A Serisi, No. 175, s. 16, 42. Fıkra; ve daha önce anılan Letellier – Fransa kararı, s. 18, 35. Fıkrası).

Mahkeme'nin zaman itibarıyla yetkisi kapsamındaki süre içinde Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi başvuru sahiplerinin gözaltı süresinin devamına ilişkin hususu, 8 Şubat ve 9 Mart 1990'da re'sen ve 6 Nisanda başvuru sahiplerinin başvurusu üzerine üç kez görüşmüştür (Bkz. yukarıdaki 22. paragraf).

51. Bay Yağcı ve Bay Sargın'ın serbest bırakılmasının reddedilme gerekçesi olarak suçlamaların niteliğini (ciddi bir suç olarak sınıflandırılmış olup kanunen sanığın kaçma ihtimaline ilişkin bir riskin mevcut olduğu varsayılmıştır), “delillerin durumu” ve 16 Kasım 1987 olan “yakalama tarihini” öne sürmüştür.

Hükümet'in sunumunda başvuru sahiplerinin, kaçmalarını engellemek için gerektiği kadar uzun bir süre gözaltında tutuldukları belirtilmiştir.

52. Mahkeme, bir sanığın kaçmasına ilişkin tehlikenin sadece söz konusu hükmün ciddiyeti bazında değerlendirilmeyeceğine işaret etmektedir. Bu aynı zamanda, bir kaçma tehlikesinin mevcudiyetini veya kaçma ihtimalinin yargılanmak üzere gözaltında tutulmayı haklı çıkarmayacak şekilde düşük olduğunu teyit eden başka ilgili etkenlere göre değerlendirilmelidir. (bkz., mutatis mutandis, önceden belirtilen Letellier – Fransa Kararı, s. 19, 43. Fıkra).

Bay Yağcı ve Bay Sargın kendi inisiyatiflerine dayanarak, Türkiye Birleşik Komünist Partisini kurmak üzere (bakınız yukarıdaki paragraf 7 ve 13) dönmüş olup, bu nedenle yargılanacaklarının bilincinde olmamaları imkansızdır.

Devlet Güvenlik Mahkemesinin gözaltı durumunu onaylayan emirlerinde, basmakaşık denmese de, hiç bir şekilde kaçmanın bir tehlike oluşturduğunu

açıklamaksızın, hemen her zaman aynı ifadeler kullanılmıştır.

53. "Delillerin durumu" ifadesi suça ilişkin ciddi göstergelerin mevcut olduğu ve devam ettiği şeklinde anlaşılmaktadır. Genel olarak bunların ilgili etkenler olmasına rağmen, mevcut davada bunlar şikayet konusu tutukluluğun devamını haklı çıkarmamaktadır. (bkz. 27 Kasım 1991 tarihli Kemache – Fransa kararı (No. 1 ve 2), A Serisi, No. 218, s. 24, 50. fıkra).

54. Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından ileri sürülen üçüncü neden olan başvuru sahiplerinin yakalanma tarihi de, herhangi bir toplam tutukluluk süresi tek başına Sözleşme kapsamında bir dayanak olmaksızın haklı çıkarılmayacağından dayanaktan yoksundur.

Bu hususlarda dikkate alınarak, Mahkeme başvuruların söz konusu süre içinde sürdürülen tutukluluk halinin 5. Maddenin 3. fıkrasını ihlal ettiğini kabul etmiştir.

55. Bu sonuç, adli mercilerin davayı nasıl yürüttüklerine ilişkin bir araştırmanın yapılmasını gereksiz kılmaktadır.

IV. Sözleşme'nin 6. Maddesi, 1. Fıkrasının İhlali İddiası

56. Bay Yağcı ve Bay Sargın ayrıca kendilerine karşı yapılan ceza soruşturmasının süresi konusunda da şikayette bulunmuşlardır. Bu hususta aşağıdaki hükmü öngören Sözleşme'nin 6. Maddesinin 1. Fıkrası gerekçe gösterilmektedir:

"Herkes cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan bir Mahkeme tarafından makul bir süre içinde görülmesini istemek hakkına sahiptir"

57. Hükümet bu görüşe alternatif dahilinde itiraz etmiş, ancak Komisyon tarafından kabul edilmiştir.

A. Dikkate Alınması Gereken Süre

-

58. Soruşturma, başvuru sahiplerinin yakalanarak, polis tarafından göz altına alındıkları 1 Kasım 1987 tarihinde başlamış ve Hükümet tarafından iddia edildiği

şekilde 141-143. Madde (12 Nisan 1991 tarihinde yürürlükten kalkmıştır – bakınız yukarıdaki paragraf 23, 25 ve 27) kapsamındaki ve Ceza kanununun 311 ve 312. Maddelerindeki suçlardan beraat ettikleri 9 Ekim 1991 tarihinde değil, Ankara İkinci Ağır Ceza Mahkemesinin 9 Temmuz tarihli kararı ile başvuruların diğer suçlardan beraatının kesinleştiği 16 Temmuz 1992 tarihinde sona ermiştir.

Ancak, bu kararın 40. paragrafında ulaşılan sonuç dikkate alındığında, Mahkeme sadece Türkiye'nin Mahkeme'nin zorunlu yetkisinin kabul edildiğini bildiren bildirgesinin sunuluş tarihi olan 22 Ocak 1990 ile 16 Temmuz 1992 tarihleri arasında geçen iki yıl, beş ay ve on sekiz günlük süreyi dikkate alabilecektir. Bununla birlikte, söz konusu tarihte soruşturmanın halihazırda iki yılı aşkın bir süredir devam ettiği dikkate alınmalıdır.

B. Soruşturma Süresinin Makul Olması

59. Soruşturmanın süresinin makul olması, başta davanın karmaşıklığı, başvuru sahibinin ve ilgili mercilerin tutumu olmak üzere Mahkeme'nin emsal kararında belirtilen ölçütler dikkate alınarak değerlendirilmelidir (bkz., diğer örneklerin yanı sıra, daha önce belirtilen Kemmacche – Fransa kararı (no. 1 ve 2), s. 27, 60. Fıkra).

1. Davanın Karmaşıklığı

60. Hükümet, çok sayıda avukat tarafından savunulan on altı sanık ile ilgili delillerin kırk dosyada bulunması sebebiyle davanın oldukça karmaşık olduğunu öne sürmüştür. Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi bu dosyaları önceden incelemekle kalmayıp, savunmanın gözlemlerini yapmasını sağlamak üzere Bay Yağcı ve Bay Sargın'ın avukatlarının istekleri doğrultusunda duruşmalarda da okumak zorunda kalmıştır. Bu istemin göz ardı edilmesi Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu'nun 250 Maddesi kapsamında kararın iptaline yol açabilecektir.

61. Başvuru sahipleri, iddia makamının belgelerin hangi suçlamalara delil teşkil ettiğine ilişkin bir açıklama yapmadığından dosya içeriğindeki belgelerin okunmasını istediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, belge sayısı da dikkate alınarak Bay Sargın mahkemenin hızlandırılması için avukatının savcılık temsilcisi ile birlikte bu belgelerden bir ön eleme yapmasını Mahkemeye önermiş; bu talep mahkeme tarafından reddedilmiştir. Problemin sadece ilgili tarihte kurulması istenen partinin kanunlara aykırı olup olmadığının tespiti ile ilgili olması nedeniyle dava karmaşık değildir. Bu soruşturmanın tamamlanması için üç ay yeterli olabilecektir. Çok sayıda avukatın katılımı siyasi davalara karşı bir protesto olarak yorumlanmalıdır.

62. Komisyon Delegatesinin kanaatine göre, davanın karmaşık olduğu kabul edilse bile, başvuruların hedeflerini hiç bir zaman inkar etmemesi ve dosyanın bunların siyasi faaliyetlerine ilişkin belgeleri içermesi sebebiyle Devlet Güvenlik

Mahkemesinin olayları tespit etmesi kolaylaştırılmıştır.

63. Mahkeme 22 Ocak 1990 tarihi itibarıyla Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin yirmi duruşma yaptığını ve bunlardan on altısının tamamen delillerin okunmasına ayrıldığına işaret etmektedir. Doküman adedi de dikkate alındığında, bu sürecin karmaşık olduğu düşünülemez.

2. Başvuranların Tutumu

64. Hükümet, başvuranların avukatlarını, alınmış olan güvenlik önlemlerini protesto etmek üzere birkaç kez duruşma salonundan ayrılarak ve dosyadaki delillere dair görüşlerinin sunulmasına ilişkin süreye uymayarak soruşturmanın uzamasına neden oldukları için eleştirmiştir. Hükümet ayrıca, mahkemenin ertelenmesine ilişkin 11 Temmuz 1990 tarihli başvurunun (bkz. yukarıdaki 24. paragraf) ve çeşitli dokümanların sunulmasının oyalama taktikleri olduğunu savunmuştur.

65. Başvuranlar ilgili mahkemeler ile devamlı işbirliği içinde olduklarını bildirmişlerdir.

66. Mahkeme, 6. Maddenin cezai suç ile suçlanan bir şahsın adli merciler ile etkin bir şekilde işbirliği içinde olmasını gerektirmediğini yinelemektedir (bkz. en son merci olarak, 25 Şubat 1993 tarihli Dobbartin – Fransa kararı, A Serisi, No. 256-D, s. 117, 43. fıkra). Mahkeme, Komisyon ile aynı şekilde, Bay Yağcı ve Bay Sargın ile avukatlarının duruşmalardaki hareketlerinin engelleyici şekilde olmadığı görüşündedir. Tüm olaylarda, başvuru sahipleri savunmaları dahilinde ulusal kanunların kendilerine vermiş olduğu kaynaklardan tam olarak faydalanmış oldukları için suçlanamazlar. Duruşmalarda hazır bulunan çok sayıda avukat ve bunların güvenlik önlemlerine karşı olan tutumu soruşturmayı belli ölçüde yavaşlatmış olsa dahi bunlar tek başına ele alındıklarında söz konusu sürenin uzunluğunu açıklamak için yeterli etken değildir.

3. Adli Mercilerin Tutumu

67. Hükümet, adli mercilerin savunmanın haklarını herhangi bir şekilde ihlal etmeksizin davanın hızlı bir şekilde sonuca ulaştırılması için gayret gösterdiğini belirtmiştir.

68. Başvuranlar ise, tek hedeflerinin amacı sadece kendilerini yargılamak olan "toplu yargılama" uygulaması ile, iddia makamının polisteki gözetim, adli soruşturma ve takibata ilişkin süre konusunda özel kuralların uygulanmasını sağladığını savunmuşlardır. Ayrıca, ayda ortalama bir duruşma yapılması ile Devlet Güvenlik

Mahkemesi zaruret teşkil eden haller haricinde davaların sekiz günden uzun bir süre boyunca kesintiye uğratılmasını engelleyen Ceza Muhakemeleri Usul Kanununun 222. maddesinin sistematik olarak göz ardı edildiğini belirtmişlerdir.

69. Mahkeme bu durumda Devlet Güvenlik Mahkemesindeki iddia makamının amaçları konusunda herhangi bir görüş bildirmeyecektir. Ancak, ilgili mahkemenin 22 Ocak 1990 ile 9 Temmuz 1992 tarihleri arasında sadece bir tanesi bir buçuk gün süren 20 duruşmayı düzenli aralıklarla (30 günden az) yürütmüş olduğuna işaret etmektedir.

Ayrıca, Ceza Kanununun 141-43. maddelerini yürürlükten kaldıran 12 Nisan 1991 tarihli Terörle Mücadele Yasasının yürürlüğe girmesi ile (yukarıdaki 25. paragrafa bakınız) Devlet Güvenlik Mahkemesi anılan hükümlere dayandırılan suçlamalar konusunda başvuru sahiplerinin beraatı için altı aya yakın bir süre beklemiştir.

70. Sonuç olarak dava konusu cezai takibat süresi altıncı maddenin 1. fıkrasını ihlal etmiştir.

V. Sözleşmenin 50. Maddesinin Uygulanması

71. Sözleşmenin 50. Maddesi uyarınca

“Mahkeme, bir Yüksek Sözleşme Tarafının yargı mercileri veya herhangi başka bir Resmi mercii tarafından verilmiş olan bir kararın veya alınmış olan bir tedbirin bu Sözleşmeden doğan yükümlülüklerle tamamen veya kısmen aykırı düştüğü hükmüne varırsa ve eğer ilgili tarafın iç hukuku bu karar veya tedbirin sonuçlarını ancak kısmen gidermeye elverişli ise, Mahkeme kararında gerektiği takdirde zarar gören tarafa adil bir tazmin şeklinde hükmolunur.”

A. Zararlar

72. Bay Yağcı ve Bay Sargın ilk olarak tazminatın Avrupa Para Birimi cinsinden ve Türkiye tarafından ödemenin yapılacağı tarih dikkate alınarak hesaplanmasını talep etmiştir. Herhangi bir meblağ bildirmemişler ancak caydırıcı olması açısından meblağın yüksek tutulmasını talep etmişlerdir. Talepleri tutukluluk ve yargılama süresindeki mağduriyetleri, mesleklerini sürdürememeleri ve onurlarına sürülen lekeye dayandırılmıştır.

73. Hükümet, iç hukuk yollarının tüketilmemiş olduğu ve mağduriyet durumunun ortadan kalkmasına (bkz. Yukarıdaki paragraf 41 ve 45) dayalı ön itirazlarını yineleyerek taleplerin Mahkeme tarafından reddedilmesini talep etmiştir.

74. Komisyon delegesi bu konuda görüş bildirmemiştir.

75. Mahkeme, kendisinin zaman itibariyle yetkisinin söz konusu davada 22 Ocak 1990 tarihi itibariyle geçerli olduğunu yineleyerek ve duruma özgü şartları da dikkate alarak başvuru sahiplerini bu kararın 55. ve 70. paragraflarındaki ihlallere ilişkin tespitlerin tazmin edilemeyeceği manevi zararlara maruz kaldığı kanaatine varmıştır. Bu bağlamda kendilerine kişi başına 30.000 Fransız Frangı (FRF) tazminat tespit etmiştir.

Maddi zarar açısından sunulan delillerden maddi zarara sebebiyet verildiği tespit edilememiştir.

B. Masraf Ve Ücretler

76. Başvuru sahipleri toplamı FRF 38,000 tutarında olduğunu hesapladıkları Sözleşme kurumları nezdindeki her iki davada tahakkuk eden gider ve ücretlerin de kendilerine ödenmesini talep etmiştir. Vekalet ücreti konusunda ise, "benzer hizmetler için meslek bünyesinde uygulanan ücretlerin" uygulanması ile ilgili meblağın tespitini Mahkeme'nin tespitine bırakmıştır.

77. Bu hususta, Hükümet veya Komisyon tarafından herhangi bir görüş bildirilmemiştir.

78. İctihatlara ve mevcut delillere dayanarak Mahkeme gider ve ücretlerin makul düzeyde olduğu kanaatine varmıştır. Vekalet ücretleri konusunda iki avukata eşit bazda olmak üzere FRF 30,000 tutarında bir meblağın ödenmesini kararlaştırmıştır.

C. Diğer Talepler

-

79. Başvuru sahipleri son olarak Mahkeme'den davalı Devletin Sözleşmeyi imzalarken kabul etmiş olduğu yükümlülükleri yerine getirmesinin talep edilmesini istemiştir. Türk hukukundaki ilgili eksiklikler konusunda çeşitli çözüm önerilerinde bulunmuşlardır.

İlk olarak, Devlet Güvenlik Mahkemesinin yetkisi dahilindeki suçlamalara ilişkin tutukluluk süresini sınırlandıran kanunun diğer hükümlerinin uygulanmasını yasaklayan 1 Aralık 1992 tarih ve 3842 sayılı yasanın 31. maddesinin yürürlükten kaldırılmasının

gerekli olduğunu bildirmişlerdir.

İkinci olarak, davaların görülmesinin hızlandırılmasına ve makul yargılama süresinin aşılması halinde tazminat verilmesine ilişkin herhangi bir usulün bulunmadığını bildirmişlerdir.

Üçüncü olarak, başta akademik ve adli çevrelerde olmak üzere Sözleşmenin önemli hükümlerinin Strazburg kurumları tarafından yapılan yorumlarının bilinmesini sağlamak üzere Türkiye'nin daha büyük bir çaba içinde olması gerektiğini düşündüklerini bildirmişlerdir.

80. Bu hususta, Hükümet veya Komisyon tarafından herhangi bir görüş bildirilmemiştir.

81. Mahkeme Sözleşme'nin kendisine anılan türden bir istemi onaylama yetkisi vermediğine işaret etmektedir. Sözleşme hükümlerine uygunluk sağlanması ve Sözleşme'nin ihlaline sebebiyet veren durumların ortadan kaldırılmasına ilişkin olarak yerel hukuk sisteminde kullanılacak olan yöntemleri seçme yetkisinin devlete ait olduğunu hatırlatır. (bkz. mutatis mutandis, 19 Şubat 1991 tarihli Zanghi-İtalya Kararı, A Serisi, no. 194-C, S. 48, 26. fıkra ve 27 Ağustos 1991 tarihli Demicoli – Malta Kararı, A Serisi, no. 210, s. 19, 45. fıkra).

YUKARIDA BELİRTİLEN GEREKÇELERE DAYANARAK MAHKEME

- 1.** Zaman itibarıyla yetkisizliğe ilişkin ön itirazın oy birliği ile reddine;
- 2.** İç hukuk yollarının tüketilmediğine ilişkin itirazın oy birliği ile reddine;
- 3.** Mağduriyet durumunun sona erdiğine dayanan itirazın oy birliği ile reddine;
- 4.** Başvuru sahiplerinin tutukluluk süreleri ile ilgili olarak Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrasının ihlal edildiğine ilişkin talebin sekize karşı bir oy ile kabulüne;
- 5.** Ceza davalarının süresi ile ilgili olarak Sözleşme'nin altıncı maddesinin 1. fıkrasının ihlal edildiğine ilişkin talebin sekize karşı bir oy ile kabulüne;
- 6.** Manevi zararlar açısından üç ay içinde 30.000 (otuzbin) Fransız Frangının davalı Devlet tarafından başvuru sahiplerinden her birine ödenmesine ilişkin talebin sekize karşı bir oy ile kabulüne;
- 7.** Giderler ve harcamalar için 38,000 (otuzsekizbin) Fransız Frangı ve vekalet ücretleri için 30,000 (otuz bin) Fransız Frangın üç ay içinde davalı Devlet tarafından müştereken iki başvuru sahibine ödenmesine ilişkin talebin oy birliği ile kabulüne;
- 8.** Adil tazmin konusundaki diğer taleplerin oy birliği ile reddine;

İlişkin işbu kararı İngilizce ve Fransızca dillerinde olmak üzere, 8 Haziran 1995 tarihinde Strazburg'da bulunan İnsan Hakları Binası'ndaki halka açık oturumda sunulmuştur.

Rolv RYSSDAL

Herbert PETZOLD

Başkan

Sekreter

Sözleşme'nin 51. Maddesinin 2. fıkrası ve Mahkeme'nin A İçtüzüğü'nün 53. Maddesi 2. Fıkrası uyarınca Sn. Gölcüklü'nün bu karara ilişkin muhalefet şerhi ekte sunulmuştur.

R. R. H. P.

HAKİM GÖLCÜKLÜ'NÜN MUHALEFET ŞERHİ

1. Sözleşme'nin 25 ve 46. maddeleri kapsamında sunulmuş olan Türkiye'nin bildirgesinin geçerliliğine ilişkin Loizidou – Türkiye davasında ifade ettiğim muhalefet şerhimi yinelerim.

2. 5. Madde, 3. fıkra, Türkiye, 22 Ocak 1990 tarihinde "bu tarih sonrasında meydana gelen olaylara dayalı kararları içeren konular" hakkındaki Mahkemenin yetkisini tanımıştır; buradaki amaç Sözleşmenin 46. maddesi uyarınca sunulan bildirgenin sunum tarihinden önce meydana gelen olayların Mahkeme kapsamından çıkarılmasıdır. Mahkeme, "madde 46 uyarınca Türkiye tarafından sunulan bildirgenin metni dikkate alınarak Mahkeme'nin 22 Ocak 1990 tarihi öncesinde cereyan eden olaylara ilişkin şikayetleri göremeyeceği zaman itibariyle salahiyetinin bu tarih itibariyle olan süreyi kapsadığını" (40. paragraf) kabul etmektedir. Bu durum doğrudur ve Madde 46'nın açık şekilde ifade edilen metninden de doğru olduğu barizdir.

3. Ancak, Mahkeme "... Sözleşme'nin 5. Maddesinin 3 fıkrası ve 6. maddesinin 1. fıkrasına ilişkin şikayetlerin incelenmesinde [Mahkeme] yukarıda anılan bildirgenin sunulduğu tarihteki davaların durumunu dikkate alacaktır." şeklinde görüş bildirmiştir.

4. Bu iddia bu davanın pratikte emsal teşkil etme bir başka deyişle görülmekte olan davaların esası üzerindeki etkisine ilişkin bir soruya sebebiyet vermektedir.

5. Türkiye tarafından bildirge 2 Ocak 1990 tarihinde sunulmuştur. 16 Kasım 1987 itibariyle tutuklu bulunan başvuru sahipleri ilk kez 29 Ağustos 1988 tarihinde yani özgürlüklerinin kısıtlanmasından dokuz ay on üç gün sonra (13. paragraf) serbest bırakılmalarına ilişkin bir başvuru da bulunmuşlardır; başvuru sahipleri 4 Mayıs 1990 tarihinde oldukça kısa bir süre sayılabilecek, Türkiye'nin Sözleşme'nin 46. maddesi uyarınca bildirgesini sunmasından sadece 3 ay, 11 gün sonra şartlı serbest

bırakılmışlardır.

6. 6. Madde, 1. Fıkra, 11 Mart 1988 tarihinde Cumhuriyet Savcılığı başvuru sahipleri aleyhine iddianamesini sunmuştur; yargılama 8 Haziran 1988 tarihinde başlatılmıştır. Dava dosyası oldukça yüklüdür. Sanıklar 400 avukat tarafından temsil edilmiştir "10-11. paragraflar".

7. Başvuru sahiplerinin şartlı olarak serbest bırakılma tarihlerinde kendileri aleyhine yapılan suçlamalara dayanak teşkil eden kanunların yürürlükten kaldırılmasına ilişkin yasama değişiklikleri devam etmektedir. (23. paragraf)

Sn. Yağcı ve Sn. Sargın'ın yargılandıkları Türk Ceza Kanununun 141,142 ve 143 maddeleri yürürlükten kaldırılmış ve bunun sonucunda mahkeme 10 Haziran 1991 tarihinde anılan hükümlere ilişkin dosyaların okunmasını sona erdirmiş ve diğer suçlamalara ilişkin delillerin okunmasına başlamıştır. Bu süreç söz konusu Türkiye Bildirgesinin sunulduğu tarihi itibarıyla bir yıl, dört ay, on sekiz gün sonra 10 Temmuz 1991 tarihinde sona ermiştir. Bu tarih itibarıyla, yapılan işlemler sadece formaliteden ibaret olduğundan takibatın gerçekte bu tarihte sona erdiği kabul edilmelidir. Ve başvuru sahiplerinin yargılanması ile ilgili tüm işlemler 9 Temmuz 1992 tarihinde sona ermiştir. Takibatın daha sonraki bir tarihte sona erdiği düşünülse dahi yargılama toplam olarak Madde 46 kapsamında Türkiye'nin bildirgesinin sunulduğu tarihten sonra 2 yıl 5 ay ve 17 gün sürmüş olup bu da kanaatimce anılan çapta bir dava için uzun bir süre değildir.

8. 11 Temmuz 1990 tarihinde başvuru sahiplerinin bizzat Türkiye Komünist Partisinin kapatılmasına ilişkin Anayasa Mahkemesinin sonucunun beklenmesi gerekçesiyle mahkemenin ertelenmesini talep ettikleri dikkate alınmalıdır. (24. paragraf)

9. Sözleşme'nin özüne uygun ve tutarlı olduğu kabul edilse dahi mahkemenin 5. maddenin 3. fıkrası ve 6. maddenin 1. fıkrası amacına yönelik olarak makul olma ölçüsünü değerlendirirken Türkiye tarafından sunulan bildirgenin öncesindeki dönemin dikkate alınmasına ilişkin içtihat kararı kanaatimce sadece ölçükleri gösteren ibrenin "makul" ile "makul olmama" durumunu birbirinden ayıran sınırdaki olduğu durumları etkileyecektir.

10. Süre sınırlamalarına ilişkin 5. ve 46. maddelerin hükümlerinin birbirinden tamamen ve komple bağımsız olduğu ve bir devletin Mahkeme'nin yetkisini tanımaksızın kişisel başvuru hakkını tanımasını mümkün olacağı gerçeği akılda tutulmalıdır.

11. Mevcut davada başvuru sahiplerinin üç ay ve on bir gün (5. Maddenin 3. fıkrası) sonrasında şartlı olarak serbest bırakılması ve Madde 46 uyarınca Türkiye tarafından bildirgenin sunulmasından bir yıl dört ay ve on sekiz gün (veya tercih edilmesi halinde iki yıl beş ay on yedi gün) sonrasında yargılamanın sona ermesi ile oluşturulan hatlar, mahkemenin yürütüldüğü şartlar dikkate alındığında "makul" ile "makul olmama" arasındaki sınır olarak değerlendirilemeyecektir. Bunun aksine olan

her türlü yaklaşım zaman itibariyle salahiyyet sınırlamalarına ilişkin 25. ve 46. madde hükümlerinin, bu maddelerin uygulanması konusunda kabulü mümkün olmayacak şekilde bir karışıklığa neden olacaktır.

12. "Tekamül ve müteraki" değerlendirme yöntemlerinden herhangi birinin uygulanması veya sözleşme'nin "faydalı" bir şekilde uygulanmasına ilişkin ilkenin uygulanması ile, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin zaman itibarıyla salahiyyet yetkisine ilişkin 46. Maddemim yürütülmeyecek şekilde veya varlığını inkar edecek şekilde değiştirme hakkına sahip olmadığı görüşümdedir.

13. Bu nedenle çoğunluğun kanaatına muhalif olarak Türkiye'nin sözleşme'nin 5. Maddesinin 3. fıkrası veya 6. Maddesinin 1. fıkrasını ihlal etmediği kanaatındayım.